

Ήταν Μάρτιος του 1943.

Η Ελλάδα στέναζε κάτω από τη μπότα των κατακτητών (Γερμανών-Ιταλών-Βουλγάρων).

Η περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας ήταν βασικά Ιταλοκρατούμενη.

Στην Καστοριά είχε έδρα Ιταλικό σύνταγμα και στα Γρεβενά Ιταλικό τάγμα.

Στη Λάρισα είχε έδρα η Ιταλική Μεραρχία Penarolo.

Στην περιοχή μας είχαν αναπτυχθεί τα πρώτα ανταρτικά τμήματα στην περιοχή Γρεβενών, Σιάτιστας, Βεντζίων και Βοΐου.

Το πρωί της 2ας Μαρτίου 1943 φτάνει, μέσω της οργάνωσης του ΕΑΜ, στη Σιάτιστα μήνυμα ότι φάλαγγα 10 ιταλικών αυτοκινήτων με τρόφιμα και πολεμικά εφόδια ξεκίνησε από την Καστοριά και μέσω Κοζάνης κινούνταν με προορισμό τα Γρεβενά ή τη Σιάτιστα.

Η είδηση αυτή ξύπνησε στους Σιατιστινούς φριχτές μνήμες από την πολύμηνη (Απρίλιος του 1942 μέχρι Δεκέμβριο του 1942) κατοχή της πόλης μας από την τυραννική κι εγκληματική Ιταλική φρουρά, την περιβόητη ΦΙΝΑΝΤΣΑ. Για την περίοδο αυτή ο αείμνηστος Δήμαρχος Βαρβέρης είχε πει : *Τότε η Σιάτιστα γνώρισε σκλαβιά που δεν γνώρισε τέτοια σ' όλη τη μακρόχρονη περίοδο της ζωής της, μ' όλο που έζησε τρεις αιώνες κάτω από τον τουρκικό ζυγό¹.*

Οι Σιατιστινοί μπροστά στον κίνδυνο να είναι η Σιάτιστα ο τελικός προορισμός των Ιταλών κινητοποιήθηκαν. Συσκέφτηκαν κι αποφάσισαν: *Δεν θα αφήσουμε τους Ιταλούς να ξαναέλθουν στη Σιάτιστα.*

Οργάνωσαν και έστησαν επιτυχημένη ενέδρα στη φάλαγγα των Ιταλών στο γεφύρι της Βίγλας στις 4 Μαρτίου 1943. Συνέλαβαν αιχμαλώτους 132 Ιταλούς και απέκτησαν πολλά πολεμικά εφόδια: αυτοκίνητα, οπλοπολυβόλα, πυρομαχικά.

Η αντίδραση των κατοχικών δυνάμεων ήταν άμεση.

Την ίδια μέρα ιταλικός λόχος κινήθηκε από τα Γρεβενά προς τη Σιάτιστα, αλλά αναχαιτίστηκε με επιτυχία από τις δεκαρχίες του Αγίου Γεωργίου και των γειτονικών χωριών.

Στη συνέχεια το Ιταλικό τάγμα των Γρεβενών σε πλήρη σύνθεση αναχώρησε από την έδρα του με κατεύθυνση τη Σιάτιστα και σκοπό να ελευθερώσει τους Ιταλούς αιχμαλώτους και να τιμωρήσει με καταστροφή τη Σιάτιστα.

Στις 5 Μαρτίου 1943 το ιταλικό τάγμα είχε στρατοπεδεύσει στον Φαρδύκαμπο και το μεσημέρι ήταν έτοιμο να επιτεθεί στη Σιάτιστα.

Νωρίς το απόγευμα οι Ιταλοί πραγματοποίησαν επίθεση, αλλά η σθεναρή αντίσταση των Σιατιστινών, και σε φάσεις της μάχης, τμημάτων ανταρτών των γειτονικών χωριών, τους ανάγκασε να οπισθοχωρήσουν και να συμπυκνθούν πάλι στον Φαρδύκαμπο. Είχε σουρουπώσει και το ιταλικό τάγμα ήταν περικυκλωμένο από τις ελληνικές δυνάμεις.

Την άλλη μέρα, 6 Μαρτίου 1943, το πρωί εκδηλώθηκε η οργανωμένη επίθεση των ελληνικών δυνάμεων, οι Ιταλοί αντιστάθηκαν και η μάχη κράτησε μέχρι αργά το βράδυ.

Σύμφωνα με το σχέδιο που είχε συντάξει το Επιτελείο των ανταρτών, αφού δεν επιτεύχθηκε η αιχμαλωσία του ιταλικού τάγματος, δόθηκε εντολή αποχώρησης των ανταρτικών δυνάμεων.

Οι Σιατιστινοί και οι αντάρτες των Βεντζίων όμως δεν έφυγαν, συνέχισαν τη μάχη και... το φοβισμένο Ιταλικό τάγμα παραδόθηκε μέσα στη νύχτα!

Η λαϊκή μούσα πέρασε το μεγαλειώδες επίτευγμα στην αθανασία

Και οι 603 πιαστήκαν παρευθύς

κι αν θέλεις έλα στο Ζιουπάνι να τους δεις

Για τη σημασία της μάχης θα αφήσω τους πρωταγωνιστές της και τους ιστορικούς της εποχής να μιλήσουν²:

«Η μάχη του Φαρδύκαμπου ήταν ένα οργίλο και ενθουσιώδες λαϊκό ξεσήκωμα, μια εθνική πατριωτική ανάταση του σκλαβωμένου λαού μας.

Είναι η πρώτη μάχη του εθνικοαπελευθερωτικού μας αγώνα, όχι μόνο για τα λαμπρά της αποτελέσματα και το χρόνο που έγινε, αλλά και για τις μορφές τακτικής στη διεξαγωγή της, μορφές λαϊκού (παλλαϊκού) πολέμου. Γι' αυτό και είχε μεγάλη απήχηση σ' όλη την Ελλάδα, αλλά τη διαλάλησαν και ξένοι ραδιοφωνικοί σταθμοί.

Το μεγάλο δίδαγμα από την ιστορική μάχη και περίλαμπρη νίκη του Φαρδύκαμπου είναι ότι ο λαός της Δυτ. Μακεδονίας αγωνίστηκε ενωμένος και με κινητήρια δύναμη το μίσος κατά των κατακτητών, τον αγνό πατριωτισμό και την αγάπη για τη λευτεριά. **Και νίκησε».**

Αλέξης Ρόσιος-Υψηλάντης (ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΟΥ ΟΡΑΜΑΤΟΣ)

«Η επιτυχία της αιχμαλωσίας ολοκλήρου του ιταλικού τάγματος Γρεβενών στο Φαρδύκαμπο, οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στην καθολική συμμετοχή των κατοίκων της Σιάτιστας που αγωνίστηκαν «υπέρ βωμών και εστιών», ανεξάρτητα από την ιδεολογική τους τοποθέτηση, και στην από κοινού αποφασιστική συνδρομή των λοιπών αντιστασιακών οργανώσεων και εθελοντών Ελλήνων πατριωτών, «Εθνικιστών» και «Εαμιτών», των επαρχιών Βοΐου και Γρεβενών». Χρήστος Βήτος, Υπ/γος Ε.Α. (ΤΑ ΓΡΕΒΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟ)

«Αξίζει πραγματικά κάθε έπαινος στα τμήματα και τους αξιωματικούς της Σιάτιστας που έδειξαν όχι μόνο ηρωισμό και καρτερία αλλά και αυτοθυσία. ... Ο Φαρδύκαμπος αποτελεί την κορωνίδα της Εθνικής Αντίστασης, είναι η πιο κλασική και παραστατική εθνικολαϊκή ένοπλη εξέγερση για ανεξαρτησία, ελευθερία και δημοκρατία στη νεότερη Ιστορία της Ελλάδας.

Η νίκη που επιτεύχθηκε στο Φαρδύκαμπο ήταν νίκη πανεθνική, παλλαϊκή, που μπροστά της **επισκιάζεται και μένει πολύ πίσω ο Γοργοπόταμος** ο Φαρδύκαμπος ήταν μάχη και νίκη εκ παρατάξεως, τριήμερη μάχη σε ανοιχτό πεδίο, με άνισους όρους και υπό δύσκολες συνθήκες για τους μαχητές, τους αξιωματικούς και για τη διοίκηση της μάχης, για τους ηγήτορες.

Το κύριο χαρακτηριστικό του Φαρδύκαμπου ήταν μια μάχη παλλαϊκή με την άμεση συμμετοχή του λαού».

Δ. Κυρατζόπουλος-Φωτεινός /Δ. Μακεδονία - Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ '

«Η μεγάλη νίκη στο Φαρδύκαμπο οφείλεται στη θέληση των ηρωικών κατοίκων της Σιατίστης να αμυνθούν για την ασφάλεια των σπιτικών των, της περιουσίας των και αυτών των οικογενειών των.

Πρόθυμοι και άκαμπτοι στην θεληματικότητα έθεσαν τους εαυτούς τους υπό τας διαταγές των εντοπίων αξιωματικών.

Όλοι αυτοί, αξιωματικοί και οπλίτες της Σιατίστης, ήσαν οι ηρωικοί πολεμιστάι της ΙΧ Μεραρχίας Κοζάνης κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο στην Αλβανία.

Αντιμετώπισαν τους επιτιθέμενους Ιταλούς με γενναιότητα και αυτοθυσία, με την πεποίθηση ότι προσφέρουν υψίστην υπηρεσίαν στην πατρίδα των γενικώτερα και γι' αυτό ενίκησαν».

Γ. Παπαθανασίου - Ταγ/χης Πεζικού (ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ)

«Πρόκειται πραγματικά για μαζικό ξεσηκωμό. Υπάρχουν ... και πολλοί άοπλοι, που εν τούτοις μπαίνουν στη μάχη όπως ο καθένας μπορεί: πετώντας πέτρες και βγάζοντας τρομερές πολεμικές κραυγές που εντυπωσιάζουν τον εχθρό. Και οι γυναίκες είναι παρούσες, πολυάριθμες. Πηγαινοέρχονται ανάμεσα στις διάφορες ομάδες των ανταρτών, κουβαλώντας πολεμοφόδια, νερό και ψωμί στους ώμους τους. Οι χωρικοί μοιάζουν να 'χουν βγει από την ίδια τη γη που υπερασπίζονται. Στο φόρτε της μάχης, συρρέουν από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα και από τις πιο απομακρυσμένες περιοχές. Τα υψώματα γύρω από το Φαρδύκαμπο έχουν μαυρίσει από τον κόσμο. Παράξενη μάχη, πράγματι, και παράξενο θέαμα».

Αντρέας Κέδρος, Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ 1940-44

Την επέτειο αυτής της Μάχης, της μάχης του Φαρδύκαμπου το Μάρτη του 1943, για μια ακόμη φορά σήμερα γιορτάζουμε γιατί πιστεύουμε ότι οι επέτειοι δεν είναι κάτι τυπικό, κουραστικό και αδιάφορο, είναι δική μας υπόθεση που κάθε χρόνο την ξαναζούμε και στοχαζόμαστε.

«Στην εποχή που ζούμε οι επέτειοι έχουν μεγαλύτερη σημασία κι αξία, γιατί οι καιροί αλλάζουν, άλλοι τρόποι επικράτησαν σε όλες τις εκδηλώσεις μας και φυσικά και στον τρόπο που μεγαλώνουν τα παιδιά μας.

Δεν είναι πια κοντά τους η γιαγιά που θα τους αφηγηθεί σαν παραμύθι τα παλιά, θα τους πει την ιστορία της ζωής της και μέσα από αυτήν και την ιστορία του τόπου μας.

Και η μάνα σήμερα, μεγαλωμένη χωρίς αυτά τα βιώματα και συχνά με πολύ λίγο χρόνο στη διάθεσή της, δεν έχει να πει στο βλαστάρι της κάτι από αυτά τα παλιά του τόπου μας.

Και το παιδί με τη σειρά του σιγά σιγά ξεκόβει από τις ρίζες μας, από το παρελθόν μας, για το οποίο τελικά δεν ενδιαφέρεται και, ίσως, δεν το εκτιμά.

Κάποιος θα το θεωρήσει αυτό φυσικό και όχι σημαντική απώλεια.

Όχι, κατά την άποψή μας. Ούτε φυσικό είναι, ούτε μικρή η απώλεια. Ο καθένας μας δεν είναι μοναχικός καβαλάρης μέσα στη ζωή. Από κάπου κρατάει και κάπου πηγαίνει μαζί με άλλους, έχει ρίζες βαθιά μέσα στο χρόνο και την ιστορία του τόπου του κι έχει χρέος να παραδώσει στους άλλους ό, τι του εμπιστεύθηκαν. Μα, για να παίξει σωστά το ρόλο του, πρέπει και να γνωρίζει αυτό που του εμπιστεύθηκαν. Και όσο γνωρίζεις πιο βαθιά τόσο αγαπάς πιο πολύ, όπως γράφει ο ποιητής.

Με τούτα που λέμε δε σημαίνει βέβαια πως αρνούμαστε τον κοσμοπολίτη άνθρωπο του σήμερα, μα θεωρούμε πως ο καθένας νιώθει την υποχρέωση να είναι πρώτα πολίτης της χώρας του, του τόπου του, της γενέθλιας γης, που πάει να πει: να ξέρει την ιστορία του, να μπορεί να εκτιμήσει το ρόλο του στην τοπική και στην ευρύτερη, παγκόσμια κοινωνία και να πορευτεί ανάλογα. Άλλωστε η σπουδή του παρελθόντος αποτελεί προγύμναση του νου για την κατανόηση των γεγονότων του παρόντος που μας ενδιαφέρει άμεσα.

Και ούτε η στροφή μας στο ιστορικό μας παρελθόν ενέχει διάθεση σοβινιστική ή εγωιστική. Απλά θεωρούμε πως είναι υπόθεση αυτογνωσίας με την κυριολεξία του όρου και με ό,τι αυτή προσφέρει στην ορθή διαμόρφωση του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς μας.

Την ιστορία του ο καθένας τη μαθαίνει με προσωπική αναζήτηση και ευθύνη. Στα βιβλία τα ιστορικά είμαστε -σαν πόλη- μόνο μια καταγραφή με δυο σειρές και δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς. Μα η προσφορά της πόλης μας, όπως κάθε πόλης, κάθε λαού, είναι και υπόθεση ατομική, με ιδιαίτερες διαστάσεις και αξία. Και αυτή η προσφορά δεν παρασιωπάται και δεν παραγράφεται, αλλά διατηρεί την αξία της ως παράδοση τοπική και -με τα καλά και τα κακά της -παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση προτύπων και φιλοσοφίας ζωής, ευρύτερα για τον καθένα μας»³.

Για μας ο Φαρδύκαμπος δεν είναι μόνο ένα ιστορικό γεγονός του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου μοναδικό (και άκρως πρωτότυπο από πολεμική άποψη) όπου οι «κατέχοντες» αιχμαλωτίστηκαν από τους «κατεχομένους».

Για μας ο Φαρδύκαμπος δείχνει και την αξία της παλλαϊκής συμμετοχής στους εθνικούς μας αγώνες, και την καταλυτική δύναμη της ενότητας των Ελλήνων στην αντιμετώπιση κάθε είδους εχθρικών προκλήσεων.

Ο Φαρδύκαμπος είναι για μας πηγή περηφάνειας για το κατόρθωμα των προγόνων μας και παρακαταθήκη διαφύλαξης της ενότητας και αξιοπρέπειας του λαού μας.

Ενός λαού που σύμφωνα με τον ποιητή είναι *Μικρός λαός και πολεμά δίχως σπαθιά και βόλια και αντρείβει και θεριεύει και καμακώνει το θεριό με το καμάκι του ήλιου και ζει σ έναν τόπο όπου κακιά σκουριά δεν πιάνει!*⁴

Επιλογή κειμένων
Αικατερίνη Ζωγράφου
Σιάτιστα 2017
Copyright © 2017
Aik. Zwgrafou

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΝΑΦΟΡΕΣ

(1) Κωνσταντίνος Βαρβέρης, *«ΣΙΑΤΙΣΤΑ 1963-1983»*, εκδόσεις ΜΑΙΑΝΔΡΟΣ, Θεσσαλονίκη 1984.

(3) Θεοδώρα Ζωγράφου-Βώρου *3η Νοεμβρίου 2003 Βραδιά Μνήμης, αφιερωμένη στο Μακεδονικό Αγώνα και στην Απελευθέρωση της Σιάτιστας 4-11-1912*, <http://www.siatistanews.gr/0304/03112003.html>.

(2) Σιάπαντας Ιωάννης, *Φαρδύκαμπος Μάρτιος 1943*. Μια μάχη-σταθμός: το μεγαλύτερο επίτευγμα της Εθνικής Αντίστασης, Θεσσαλονίκη 2008.

(4) Γιάννης Ρίτσος, *Τα δεκαοκτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 2017, Κ.Κ.Ε. Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας.